

Bals]argadera, adj. derivat de *Baltarga*. Embolicant-se amb *Petra* = nom del poble veí *Pedra*. Una altra, que hi hagués mala solució d'una sigla *Ped'neces* que en realitat simbolitzés una forma real *Pedrenca* (cf. *Pedrenca*, alta Ribagorça, i *Pedrencs* te. Rubí). Vora Sançor hi ha un *Prat d'Ancs* (infra). ¿Seria *Prat(i) d'Ancs* mal llegit?

AGRAMUNT

La vila cabdal de l'alta ribera del Sió.

PRON. POP. *Agramún* oït pertot a la rogalia i comarques més apartades, amb *a/ə* oscil·lant d'acord amb la pronúncia local de la *a*; *agramún* Artesa, Sentiu etc. (1956, 1964); també, però més vulgar: *gramún* Cabanabona (1931).

DOC. ANT. Des del moment de la Reconquesta definitiva, c. 1050.

Agramunt 1069 (Marca H. 1152); castro *Agremont* 1112 (Cart. Tavèrnoles, p. 119.1); *Acrimonte* 1113 (Marca H. 1239), 1126 (ib. 1261); *Acgrimonte* 1181 (Cart. Tavèrnoles, 170.30); *Agrimonte* 1185 i *Acrimontis* 1194 (MiretS, *Castellbò*, 169 i 103); *Acrimonte* 1228 (BABL I, 286); *Agremunt* 1250 (Gósol, PPU-jol, *Docs. Vg. Urg.* 15.77, p. 24); *Agremont* 1276 (Soldevila, *Pere II* III, 476); *Agramunt* 1359 (CoDo-ACA XII, 23).

La carta de població, de 1163, fou publicada per R. de Siscar, *Mem. Ac. B. L. Bna.* IV; ell i Reig Vilar-dell donen a conèixer una moneda de princ. S. XIII, amb la llegenda «*Acrimon*»; altres en GGC, p. 236, amb la llegenda més completa. En sengles docs. de l'*Arxiu* de Solsona lleigeixo, de més a més, *Agremont* datat 1060-1108; 1087; *Agremontis* 1097; *Acrimonte* 1195. També hi vaig veure en un de 1079 una forma excepcional, *Mutpbagre*, que bé es deu referir a Agramunt, car és afrontació N. de la quadra de Talarn (te. Ossó); pel S. afr. amb el «*flumine Scioni*»; E. amb les Pallargues; i O. amb una «*Valle Talada*» (cf. *La Tallada* agregats de Freixenet i St. Guim). Sens dubte hi hagué error de copista per *Mūthagre*, havent confos amb *p* la sigla *~*: entenem, doncs, *Munthagre*, on veiem en ordre invertit els dos components *agre* i *munt*: versemblant que hagués existit anteriorment aquesta forma, alternativa de l'altra en composició.

ETIM. Hi ha hagut algunes vacil·lacions en els erudits quant a això. El fet, però, que aquest compost es repeteix en diferents paratges de la Romània, circumpirenaics sobretot, és fort indicatiu que aquí tenim una denominació paleo-romànica, estereotipada, de llocs aturonats i fortificats, amb un matís originari com 'munt (castell) elevat, escarpat, aspre'.

Altrament, no hi ha alternatives etimològiques serioses. AMAlcover, segurament mogut pel perjudici que *agre* expressa una sensació gustativa, suggeria apartant-se'n que vingués de «*agro montis*: camp del mont»; però era menysprear la fonètica i morfologia, car en una tal combinació llatina la construcció en genitiu era essencial; i la -s final és un so que en gramà-

tica històrica catalana resta ferm, inamovible (recorrem CAPUT CRUCIS > *Cap Creus*, *C. de Creus* etc.); altrament el ll. AGER, AGRUM, hauria segurament vocalitzat la g, d'acord amb la fonètica històrica catalana (FLAGRARE *flairar*) i de fet ha estat amb *ir* el resultat que ha donat AGRUM en romànic segons demostrà Rohlfs en la seva bàsica tesi («*Ager*, area, atrium in den rom., Sprachen») i Wallensköld, *Nphil. Mitg.* xx, 70.

Mn. J. Segura així mateix pretengué que *Agramunt* venia d'un NP germànic en -MUNDUS, ben vagament fonamentat, sense base germànica de la inicial (ARGEMUND donà *Argimon* i no podia donar *gr*);¹ d'altra banda el resultat fonètic de -MUND hauria estat -mon en català, sense la -t, que veiem constant en totes les mencions antigues que hem donat tan abundants des de la primeria del S. XI fins al XIV, temps en el qual faltaven molts segles encara fins al moment recent en què s'emmuđí l'oclusiva de -nt final en la pronúncia del Principat.

L'escrúpol a admetre que en aquest nom figurés el ll. ACER, ACRU, venia del tombant semàntic que prengué des del ll. vulgar, i fins el literari de l'època clàssica, cap a les sensacions palatals, no tàctils; inicialment, però, com ens mostren els mateixos diccionaris llatins, era en general «aigu, pointu», amb matís de «piquant, tranchant», o de 'aspre, brau'; sols després quedà per a l'acidesa, induït pels pròxims parents *acutus*, *acidus*, *acerbus*; els mateixos sinonimistes llatins expliquen que, en el fons, *acutus* i *acer* es recobrien del tot, en sensacions i tot: «*acutus sapor ab acri differt quod acutus sit qui facile sentitur, acrem autem ---*»; i també *acer* el veiem amb el paper d'«agut» i «rígors» *acris tibia* Horaci, parlant del so agut de les flautes, «*acres acutosque miscere*» Plini, *acer hiems* Enni.

Tant valia per 'punxegut', que amb ell es formà el compost *acrifolium* com a nom del grèvol de punxents fulles; mantenint-se encara ben a la vora dels seus germans pro-ètnics, gr. *akrós* 'agut', *ákra* 'punta d'un turó', scr. *acrih* 'cantell tallant d'una eina'. En textos romànics de llengua molt conservadora, encara el trobem aplicat als terrenys escarpats: «una villa --- en recio lugar --- una ladera de una sierra muy *agra*», «puerto --- tan *agro* y alto --- dificultoso de pasar», «los Christianos començaron de subir --- en una ladera muy *agria*» Hernán Cortés, Pérez de Hita (*DECat* I, 74a58ss.).

I és que el llatí no començà pas d'implantar-se en terres hispàniques en el període clàssic, perquè ja hi prengué arrels ben fortes des dels temps arcaics dels anys 200 a. C. Ja llavors, en efecte, començaren d'anomenar en llatí certs llocs importants. I quedà format el terme emfàtic *ACREM MONTEM* 'turó escarpat, aspre', aplicat, des de llavors, en llocs així, a diversos indrets memorables.

En va argumentava Segura que la vila d'Agramunt és en terreny pla (damunt, però, les ribes considerables del riu Sió), car si el comte Ermengol d'Urgell, un cop conquerit de fresc, a mj. S. XI, hi establí allà el seu quarter general, constituint-lo en la nova capital